

Projekat:

Vojvodina - novi region u euro-regionalnoj saradnji

OKRUGLI STO:

NACIONALNE MANJINE I REGIONALNI IDENTITET VOJVODINE

u saradnji sa Vojvođanskim Centrom za ljudska prava, Novi Sad, 27-28 februara 2004, u NOVOM SADU, u sali za konferencije hotela VOJVODINA.

Tekst za publikovanje (tekst nije jezički lektorisan):

Dr. Iren Gabrić Molnar¹:

Nacionalni ili regionalni identitet?

(Rezultati istraživanja javnog mnjenja o regionalnom identitetu mladih)

Uvodne napomene

Vojvodina je multetnička i multikulturalna sredina sa dugom tradicijom. Narodi i nacionalne manjine u suživotu imaju jako interesantno opredeljenje u vezi svog nacionalnog, verskog identiteta, kao i u vezi stavova prema drugima. Većina političara i intelektualaca naglašava da u Vojvodini nemamo problem sa nacionalnim, verskim sukobima, ipak u nekim detaljima nisu identični stavovi pojedinih nacija, niti se istomerno menja njihovo opredeljenje. Posle Miloševićevog vremena (2001) pogotovo smo zapazili da postoji - istina ne prevelika - razlika između stavova o svom identitetu, mladih Srba i Mađara.

1. Mađari u suživotu sa Srbima i ostalim narodima i narodnostima Vojvodine

Demografski podaci vojvođanskog stanovništva i Mađara po popisu iz 1991. i 2002. godine

	Ukupan broj stanovništva 1991	Ukupan broj stanovništva 2002	Broj Mađara 1991	% udeo Mađara 1991	Broj Mađara 2002	% udeo Mađara 2002
Jugoslavija	10 394 026	-	344 147	3,31	-	-
Srbija	9 778 991	7 498 001	343 942	3,51	293 299	3,91
Centr. Srbija	5 808 906	5 466 009	4 309	0,07	3 092	0,06
Vojvodina	2 013 889	2 031 992	339 491	16,85	290 207	14,28
Kosovo-Metoh	1 956 196	-	142	0,007	-	-
Crna Gora	615 035	-	205	0,03	-	-

Nemili događaji devedesetih godina u našoj zemlji, osiromašenje i bezperspektivnost, su ubrzali tendenciju relativnog i apsolutnog pada broja Mađara u našem regionu. Istina, u Vojvodini je opao ukupan broj autohtonog stanovništva i svih naroda i narodnosti, izuzev

¹ Autor je redovni profesor Ekonomskog fakulteta u Subotici i predsednik Naučnog društva za hungarološka istraživanja.

Bošnjaka, Cigana, Vlaha, Gorana i novonaseljenih Srba. Broj Mađara se za deset godina smanjio za 49 284 osoba. Smanjivanje Mađara za oko 50 hiljada, rezultat je slabog nataliteta, asimilacije, a ponajviše emigracije u inostranstvo. Među onima koji su napustili svoj rodni kraj su najviše mladi stručnjaci (sa svojim porodicama). Gubitak značajnog dela intelektualaca i stručnjaka, vrednih radnika znači veliki hendikep za naš ljudski resurs u zemlji, a istovremeno i za nacionalnu zajednicu Mađara. Tamo gde još predstavljaju značajan deo stanovništva, na severu Vojvodine iz uzduž reke Tise, nalazi se osam opština sa više od 15.000 Mađara. U ovim opštinama i većim naseljima potrebno je sačuvati njihove kulturne, obrazovne i nacionalne institucije jer je to jedini garant njihovog opstanka na ovim krajevima.

U ovom delu multietničke Vojvodine smo vršili empirijsko istraživanje i ispitali omladinu o njihovim vrednosnim stavovima 2001. godine.

2. Nacionalni i regionalni identitet mladih Vojvodana

2.1. Kratak opis istraživanja i ispitanog uzorka

Tokom 2001 godine pod koordinacijom Nacionalnog centra za istraživanje mladih (Nemzeti Ifjúságkutató Intézet) iz Budempešte sprovedeno je međunarodno empirijsko istraživanje, sa ekipom stručnjaka iz 5 zemalja: OMLADINA U SREDNJE-ISTOČNOJ EVROPI. Cilj istraživanja je bio mapiranje položaja mladih u zemljama Srednje-istočne Evrope (Slovačka, Mađarska, Rumunija, Jugoslavija/Vojvodina, Ukrajina/Zakarpatska). Anketiranjem su obuhvaćene između ostalog sledeće teme:

- školski život
- egzistencijalna pitanja, stanje na tržištu rada
- porodični uslovi
- društveno raspoloženje, javna delatnost
- zdravlje, način života
- sportske navike, odnos prema sportu
- religija
- vrednosni sistemi
- identitet, grupni odnosi
- kulturni život, medije
- stavovi u vezi zakona o manjinama

U Vojvodini empirijskim istraživanjem je koordinirao Naučno društvo za hungarološka istraživanja iz Subotice (rukovodioc Iren Gabrić Molnar). Anketiranjem je obuhvaćeno reprezentativni uzorak mladih između 15-28 godina. Uzorak je bio reprezentativan za vojvođansku omladinu i u poledu starosti, pola, školske spreme, a takođe i po mesto stanovanja (region, naselje). Anketiranje je vršeno na osnovu kvota koji su određivani po naseljima. Izbor ispitanika je izvršen po slučajnom uzorku. Mladi su davali odgovore dobrovoljno, upitnike su ispunjavali obučeni anketari. Kao rezultat dobili smo podatke od 1525 osoba (1016 Mađara i 509 Slavena)².

Uzorak je sastojao od mladih iz 24 vojvođanskih naselja (14 sela, 6 gradića, 4 grada). Polna struktura odgovarala demografskoj stvarnosti Vojvodine: 51% muškaraca, 49% žena. Srazmera tri starosne grupe je takođe određena na osnovu statističkih podataka: 15-19 godina

² Glavni cilj naručioca istraživanja je bila analiza podataka dobijenih od mladih Mađara Vojvodine, dok su članovi grupe ne-Mađara, u najvećem broju Srbi, bili kontrolna grupa. U obradi podataka i kvantitativnoj analizi učestvovala je i Mirnič Žužana.

33%, 20–24 godina 34%, 25–29 godina 33%. U uzorku je reprezentativnija grupa 19 godišnjaka (studenti prve godine fakulteta, odnosno učenici završnih razreda srednje škole) i mladi između 23–25 godina (studenti koji završavaju fakultet, mladi stručnjaci već zaposleni, ili oni koji traže posao). Ispitanici između 15 i 19 godina su pretežno sa osnovnim obrazovanjem (više od 60 posto), ali 35 posto uzorka ima završenu srednju školu. U starosnoj grupi 19–24 godišnjaka polovina uzorka ima srednju spremu, četvrtina osnovnu, i više od 20 posto je sa višom ili visokom školskom spremom. U starosnoj grupi između 25–29 godina najveći broj mladih (skoro polovina uzorka) je na srednjoškolskom nivou, manje od 30 posto raspolaže sa višom spremom, a više od 25 posto ima samo završenu osnovnu školu.

2.2. Analiza rezultata istraživanja

A.) Primarni i sekundarni nacionalni identitet

Jedno od pitanja u upitniku je glasilo:

Među grupama izaberite one, za koje osećate da im u najvećoj meri pripadate, odnosno zavšite sledeću rečenicu. Sebe bih najradije opisao kao...

- 1 – Evropljanina
- 2 – Istočnog Evropljanina
- 3 – Srednjeg Evropljanina
- 4 – Zapadnog Evropljanina
- 5 – Mađara
- 6 – Nemca
- 7 – Roma
- 8 – Srbina
- 9 – Jevrejina
- 10 – Jedan od nacionalnih manjina u Vojvodini
- 11 – Jugoslovenskog državljanina
- 99 – nema ovakve grupe

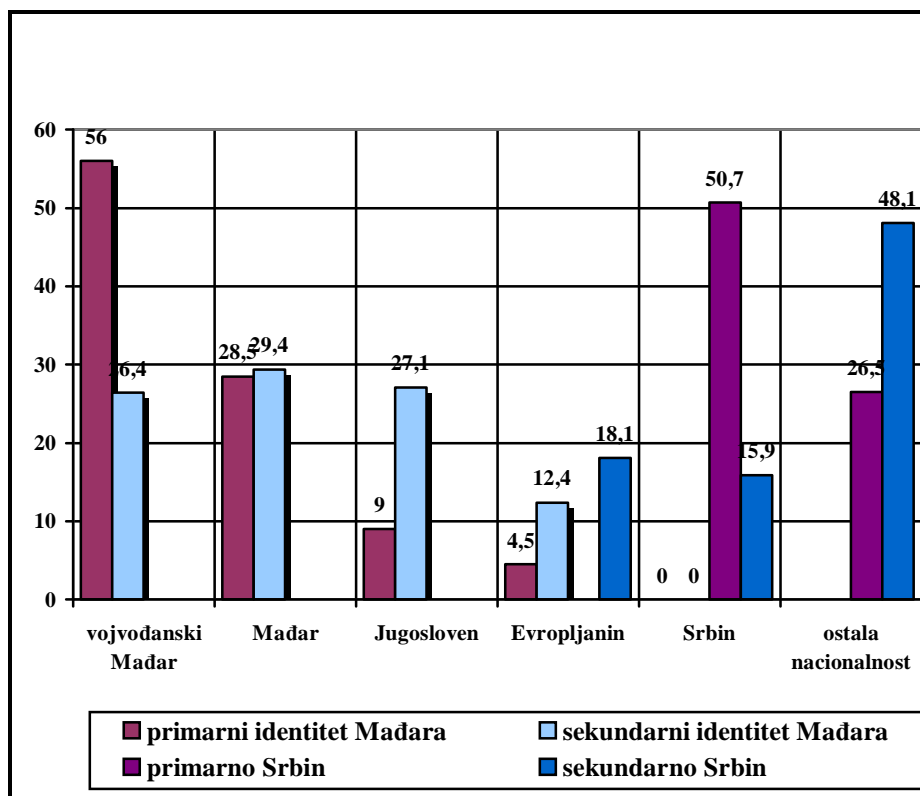
U sabiranju odgovora na ovo pitanje možemo opaziti da ima razlike u opredeljivanju mladih mađarske nacionalnosti i ostalih slavenskih ispitanika (među njima ima najviše Srba, zatim Crnogoraca, Slovaka, Rusina, Rumuna itd.). Vidi sliku broj 1.

Najveći broj mladih mađarske nacionalnosti je kao prvenstveni (primarni) identitet izabrao odgovor vojvođanski Mađar (58%), a kao Mađar odredio se 28,5 posto anketiranih. Jugoslovensko državljanstvo i evropska svest se u malom broju pojavljuje kao prvenstveni identitet.

U opisivanju drugog (sekundarnog) identiteta se povećao broj onih koji su sebe odredili kao jugoslovenski državljanini (27,1%), a procenat Evropljana (12,4%). Opažamo da i za drugi identitet je skoro 30 posto ispitanika se odredio kao je Mađar, a 26,4 posto da je vojvođanski Mađar. Znači da mladi mađarske nacionalnosti u Vojvodini smatraju važnim identitetom da su Mađari (84,5%). Napominjem, da mladi Mađari u Vojvodini u oba slučaja o identitetu u malom broju su se izražavali kao Jugosloveni (9%–27%). Jugoslavija, kao identifikacioni pojam 2001. godine se već gubi iz svesti manjinskih grupa u Vojvodini. Ova činjenica proizilazi i iz toga, da već i ne znaju u kojoj Jugoslaviji su stekli državljanstvo: rođeni su u Titovoj Jugoslaviji, a 2001. godine granice male-Jugoslavije još nisu definisane, svetski priznati. Kod određivanje prvog ili drugog identiteta kao Evropljanin opredelio se ukupno 17 posto mladih Mađara.

U slavenskom/srpskom uzorku za svoj prvenstveni identitet 51 posto je označio Srpstvo, a 26,5 posto neku drugu naciju (najveći broj kao Crnogorac, Slovak, Rusin, Rumun itd.). Kod drugog identiteta u većini je kategorija „ostala nacionalnost” (48,1%), što se može objasniti time, da kod ispitanika koji potiču iz mešovitih brakova biraju nacionalnu pripadnost koja nije dominantna dakle sekundarna je u porodici. U grupi ispitanika Slavena u Vojvodini 18,1 posto se izjašnjava kao Evropljanin (drugi identitet), skoro u istom broju kao i nacionalna manjina. Kod većinskog naroda/Srba je mnogo izražajniji nacionalni identitet (oko 60%), nego regionalni. Razlog može biti, da Srbin oseća da ima svoju nacionalnu teritoriju (državu Srbiju) i ne opredeljuje se za region (Vojvodinu).

Slika br. 1: Primarni i sekundarni identitet mladih

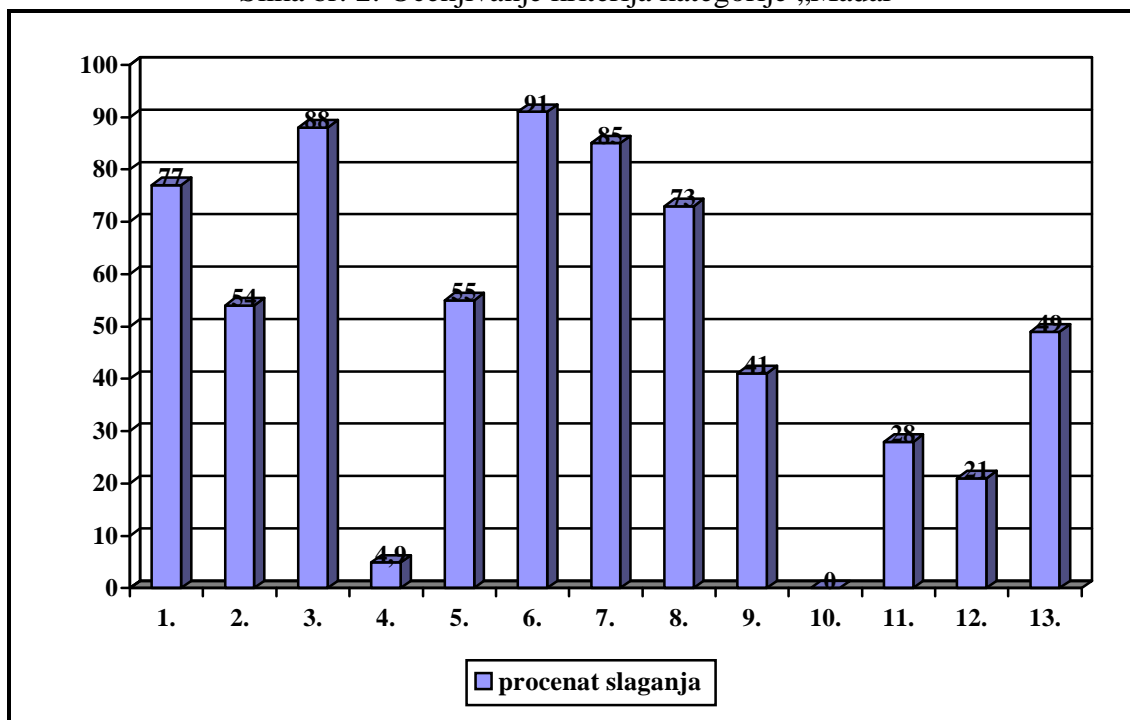
Posebno pitanje je obuhvatilo šta je kriterij pripadnosti Mađarskoj naciji, kod mladih vojvođana. U ocenjivanju kriterija kategorije „Mađar”, mladi Mađari u Vojvodini jednoznačno smatraju merodavnom subjektivnu ocenu: Da smatra sebe Mađarem. Za njih je zatim važno znanje maternjeg jezika, dakle služi se maternjim jezikom na određenom nivou (slika br. 2.).

Osrednji kriterij je za mlade da neko od roditelja bude Mađar ili da dobro poznaje mađarsku kulturu. Još manje im je važno da se poštuju mađarski simboli ili da osoba pohađa školu na mađarskom jeziku.

Najmanje važan kriterij je mađarsko državljanstvo, i da je osoba rođena u Mađarskoj.

Konstatacija: Ako ovo pitanje analiziramo u odnosu na celu grupu, možemo reći da mladi imaju jaki, postojani mađarski identitet, čiji su osnovni sastavni elementi jezička i kulturna pripadnost.

Slika br. 2: Ocenjivanje kriterija kategorije „Mađar»

Značenje brojeva na slici br. 2.:

1. Da jedan od roditelja bude Mađar.
2. Da oba roditelja budu Mađari..
3. Da mađarski bude maternji jezik.
4. Da bude mađarski državljanin.
5. Da poštuje mađarske nacionalne boje i simbole.
6. Da smatra sebe Mađarem.
7. Da dobro govori mađarski.
8. Da poznaje i voli mađarsku kulturu.
9. Da pripada crkvi sa mađarskim obrednim jezikom.
10. Da je rođen u Mađarskoj.
11. Da živi među Mađarima u najvećem delu svog života.
12. Da glasa za neku od mađarskih stranaka.
13. Da pohađa mađarsku školu.

B.) Pojam zavičaja i domovine (szülőföld és a haza fogalma)

Jedno od pitanja u upitniku je glasilo:

Šta smatrate svojom domovinom ili zavičajem?

1 – naselje gde sada živite

2 – naselje gde ste se rodili

3 – etnografska zona

4 - županija

5 - regija (Bačka, Banat)

6 - Vojvodina

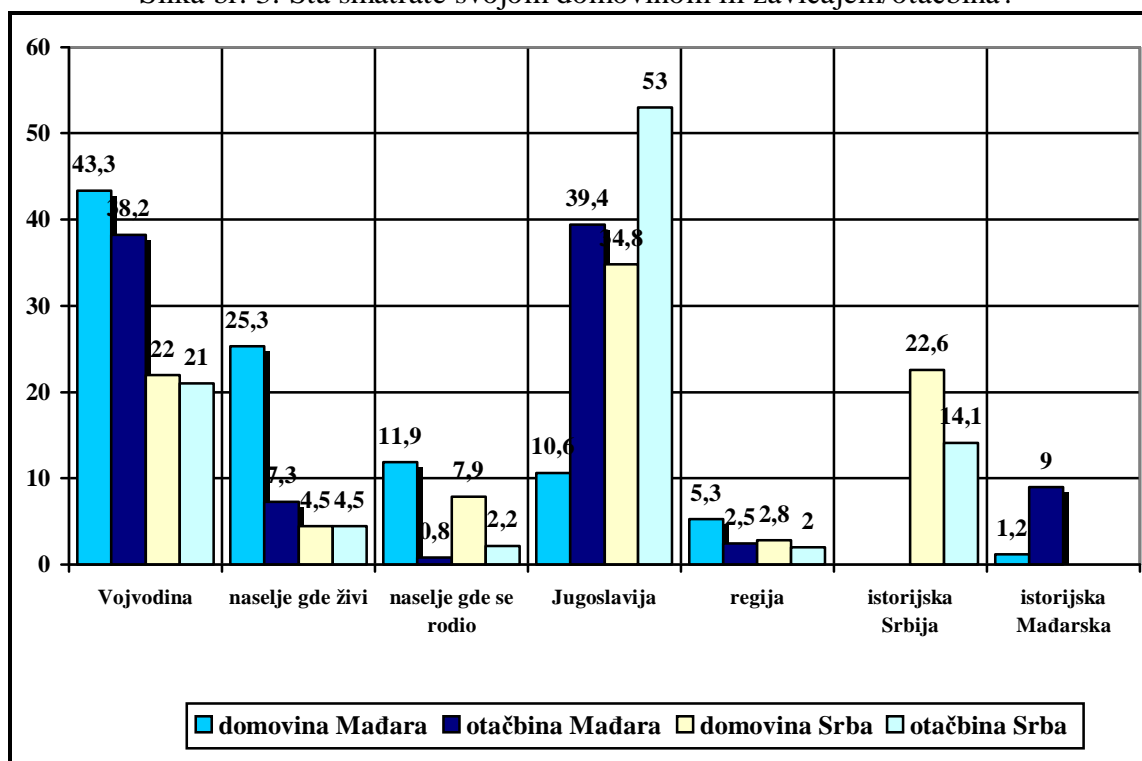
7 - Jugoslavija

8 - Srbija, istorijska Srbija ili za drugu grupu ispitanika Mađarska, odnosno istorijska Mađarska

9 – drugo

U odgovoru na ova pitanja zapazili smo izvesne razlike u opredeljivanju mladih Srba i Mađara. Vidi sliku br. 3.

Slika br. 3: Šta smatrate svojom domovinom ili zavičajem/otačbina?

Kod nacionalne manjine odgovori su sledeći:

Vojvodinu kao domovinu (haza) odredilo je 43,3 posto mladih Mađara u Vojvodini. Svest o vojvođanskoj autonomnoj teritoriji znači funkcioniše kao pojam zavičaja. Mesto gde trenutno živi određuje kao svoju domovinu 25,3 posto ispitanika, a za skoro 12 posto ispitanika domovina je naselje u kome je rođen. Znači pojam domovine vezuje za neko naselje čak 37 posto mladih Mađara. Jugoslaviju kao domovinu odredio je samo 10 posto ispitanika nacionalne manjine.

Pojam otačbina/zavičaj (szülőföld) kod mladih Mađara se može rasporediti na dva dela: 39,4 posto kao otačbinu određuje Jugoslaviju, a 38,2 posto Vojvodinu. U određivanju otačbine naselja, regije nisu značajne (ukupno oko 10%). Mali broj ispitanika je označio za svoju otačbinu istorijsku Mađarsku (9%). Dakle kod Mađara: i u određivanju zavičaja, i u određivanju domovine, Vojvodina stoji na istaknutom mestu.

U grupi ispitanika koji su Srbi i druge Slavske nacije, najveći broj imenuje Jugoslaviju kao domovinu (oko 35%), na drugom mestu su istorijska Srbija (22%) i Vojvodina (22% u istom procentu). To pokazuje da među mladim ispitanicima skoro u istom broju smo obuhvatili starosedelce i doseljenike.

Kao otačbinu apsolutna većina u ovoj grupi prihvata Jugoslaviju (53%). Slaveni na drugom mestu određuju za otačbinu Vojvodinu (21%), dok na trećem mestu spominju istorijsku Srbiju (14%).

Konstatacija: Mađari se dakle uglavnom opredeljuju za Vojvodinu, dok Srbi za otačbinu i domovinu biraju Jugoslaviju ili Srbiju. Kod nacionalne manjine prevladava svest o regionalnoj pripadnosti, dok Srbi asociraju na državu.

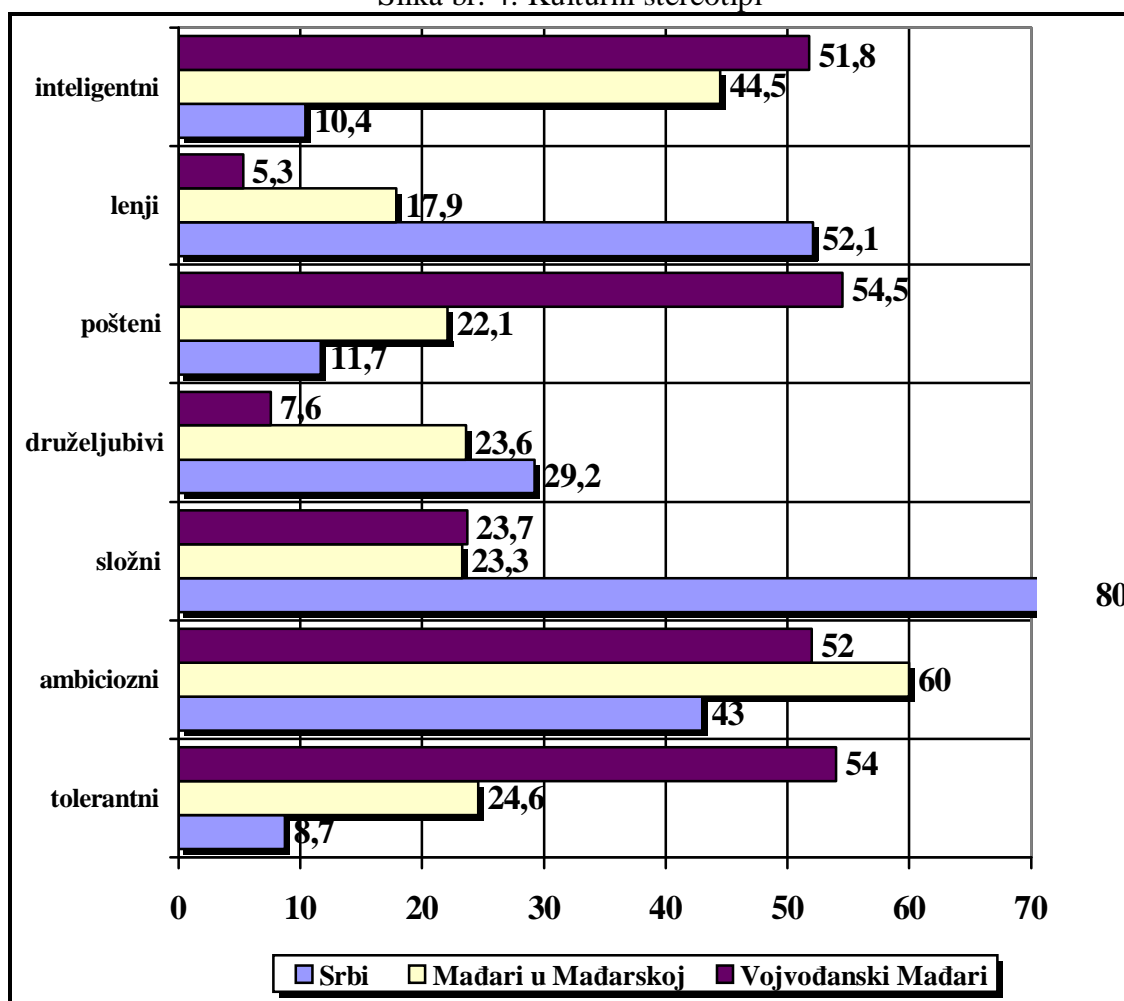
C.) Kulturne stereotipije u svesti Mađara

Posebno smo analizirali dobijene podatke od onih, koji su kao prvenstveni identitet odredili da su vojvođanski Mađari. Samopoštovanje ove grupe smo uporedili sa postojećim stereotipima o većinskom narodu (Srbi) i o Mađarima u Mađarskoj. Analiza stavova mladih prema drugim narodima pokazuje da o sebi uvek imamo lepše mišljenje nego o drugima.

Na Slici br. 4. se vidi da se ocena svoje kulturne grupe značajno razlikuje od opisa druge dve grupe. Kao vrline svoje grupe nabrajaju poštenje, toleranciju, ambicioznost i inteligenciju. Već Mađari u Vojvodini nisu složni, niti su društveni/druželjubivi. U odnosu na svoju grupu, pozitivnije ocenjuju složnost Srba. Srbi su pored svoje složnosti u očima Mađara su još i ambiciozni, ali i lenji. Interesantna je ocena da su Srbi netolerantni. Napominjem, da već kod drugih kontrolnih pitanja uspostavilo se da ni Mađari nisu toliko tolerantni prema drugim nacijama, koliko misle o sebi.

Ocenjivanje svoje grupe i grupe Mađara u Mađarskoj se takođe razlikuje. Ambicije, i marljivost Mađara u Mađarskoj dobijaju pozitivnije ocene u odnosu na sopstvenu grupu. Mada su inteligentni, u vezi tolerancije Mađari u Mađarskoj zaostaju za vojvođanskim Mađarima po mišljenju ispitanika. Ni za jednu grupu nije karakteristično prijateljstvo/druželjubivost, ali u ovome ipak Srbi vode.

Slika br. 4: Kulturni stereotipi

Umesto sumiranja

Poslednjih deset godina su bile kritične i kontradiktorne godine i za mlade u Vojvodini. Društvena napetost, nacionalna trvenja se ocrtavaju i u odgovorima mladih. Ta osetljivost na probleme još ne znači da se mladi ne nadaju, da ne veruju u budućnost u Evropi. U njihovim odgovorima postoje razlike u doživljavanju svog identiteta, u opredeljivanju za otačbinu ili domovinu.

Mađarski i Slavenki/Srpski ispitanici se razlikuju po pitanju svog primarnog i sekundarnog nacionalnog identiteta. Kod većinskog naroda/ Srba je mnogo izražajniji nacionalni identitet (oko 60%), nego regionalni. Razlog može biti, da Srbin oseća da ima svoju nacionalnu teritoriju (državu Srbiju) i ne opredeljuje se za region (Vojvodinu). Mađari u većoj meri smatraju da im je zavičaj Vojvodina (jak regionalni identitet) ili orijentisani su ka naseljima, dok su Srbi više orijentisani ka Jugoslaviji, ili se vezuju za istorijsku Srbiju.

U određivanju kriterija „biti Mađar”, za vojvođanske mlade jednoznačno merilo je subjektivno opredeljenje, a poznavanje mađarskog jezika na nivou maternjeg jezika je manje važno. Najmanje je važno mađarsko državljanstvo. Mladi u Vojvodini imaju jak i postojani identitet, čiji su osnovni sastavni elementi jezička i kulturna pripadnost.